

**HOTUBA YA MHE. JAJI DKT. ELIEZER MBUKI FELESHI,
MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI KATIKA SHEREHE YA
KUWAKUBALI NA KUWAPOKEA MAWAKILI WAPYA VIWANJA
VYA KARIMJEE, DAR ES SALAAM, TAREHE 02 DESEMBA, 2022**

Mheshimiwa Prof. Ibrahim Hamis Juma, Jaji Mkuu wa Tanzania,

**Mheshimiwa Jaji Mustapher Mohamed Siyani, Jaji Kiongozi wa
Mahakama Kuu ya Tanzania,**

Waheshimiwa Majaji wa Mahakama Kuu,

**Mheshimiwa Jaji Dkt. Benhaji Shaaban Masoud, Mkuu wa Taasisi ya
Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo,**

Waheshimiwa Wajumbe wa Baraza la Sheria,

Prof. Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama,

Mheshimiwa Sylvester Joseph Kainda, Msajili Mahakama ya Rufani,

**Mheshimiwa Sharmillah Said Sarwatt, Msajili Mahakama Kuu ya
Tanzania,**

**Bi. Hannelore Manyanga, Wakili wa Serikali Mkuu K.n.y. Mkurugenzi
wa Mashtaka,**

Dkt. Boniphace Naliya Luhende, Wakili Mkuu wa Serikali,

Prof. Edward Gamaya Hoseah, Rais wa Chama cha Mwakili wa Kujitegemea (TLS),

Mhe. Chiwanga, Mwakilishi wa Balozi wa Zambia Nchini Tanzania,

Bw. Leonard Magacha, Mtendaji wa Mahakama Kuu,

Waheshimiwa Wasajili, Manaibu Wasajili, Watendaji wa Mahakama na Mahakimu,

Mwakili wa Serikali na Mwakili wa Kujitegemea,

Kitengo cha Habari cha Mahakama ya Tanzania na Wanahabari wote,

Wageni Waalikwa,

Mabibi na Mabwana.

Naomba kuwasalimu kwa jina la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Jaji Mkuu,

Awali ya yote, nianze kwa kumshukuru sana Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kukutana

pamoja siku hii muhimu ya tukio la kuwakubali na kuwapokea Mawakili Wapya 358. Pili, naomba kukushukuru wewe Mheshimiwa Jaji Mkuu kwa kunipatia fursa hii adhimu kusimama mbele yako na mbele ya hadhira hii na kupata nafasi ya kutoa salamu za pongezi kwa Mawakili Wapya waliopata sifa stahiki za kukubaliwa na kupokelewa leo kuwa Mawakili wa Kujitegemea. Tatu, niwashukuru na kuwapongeza Mawakili mlioapishwa pamoja na walimu wa Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo, wazazi, walezi pamoja na wote walioshiriki kuwezesha kufanikisha tukio hili muhimu la kukubaliwa na kupokelewa kuwa mawakili. Niendeleo kuwapongeza Mawakili wote mliokubaliwa na kupokelewa leo kwa juhudi mliyofanya katika masomo na mitihani yenu hadi kufikia hatua hii. Nichukue fursa hii kuwaambia “Hongereni Sana kwa hatua hii muhimu”.

Mheshimiwa Jaji Mkuu,

Kuapishwa kwa Mawakili hawa kunafungua mlango kwao wa kuitumikia tasnia ya sheria ambayo inagusa maisha ya kila siku ya

binadamu katika kulinda na kusimamia haki zake za msingi pamoja na haki nyingine ambazo kila mmoja wetu anastahili kupata kwa mujibu wa sheria.

Kuanzia leo, majina ya Mwakili hawa yataingizwa kwenye Orodha ya Mwakili wa Kujitegemea na kuanza majukumu mara tu baada ya kukamilisha taratibu nyingine kwa mujibu wa sheria, kanuni na miongozo iliyowekwa.

Naomba niwarejeshe kwenye Kanuni ya 5 (1) ya Kanuni za Maadili ya Mwakili [Advocates (Professional Conduct and Etiquette) Regulations] GN 118/2018 inayowapa Mwakili jukumu la kutekeleza wajibu wao kwa uadilifu kwa Mahakama, Mteja, Umma, Mwakili wengine na kwa taaluma yenyewe ya sheria. Kumbukeni kuwa, kwa mujibu wa kifungu cha 66 cha Sheria ya Mwakili, Sura ya 341, Mwakili ni Maafisa wa Mahakama wenye wajibu wa kuisaidia Mahakama kufikia maamuzi ya haki kwa wakati.

Kanuni ya 92 (1) ya Maadili ya Mwakili GN 118/2018 inawataka Mwakili kuiheshimu Mahakama pamoja na maamuzi yanayotolewa na Mahakama hata kama wakili au mteja wake hajaridhika na maamuzi,

badala yake, kutumia fursa zilizowekwa na sheria kuhoji maamuzi hayo. Aidha, Kanuni ya 92 (2) ya Maadili ya Mawakili GN 118/2018 inakataza Mawakili kutoa taarifa za uongo au upotoshaji wa maamuzi ya Mahakama au taratibu za uendeshaji wa mashauri kwa njia yoyote ile. Kumekuwepo na tabia ya baadhi ya Mawakili kujisahaulisha au kutoutendea haki wajibu wao wa kuisaidia Mahakama kufikia maamuzi ya haki kwa wakati. Hili sii tu kwamba siyo jambo jema lisilo na maadili, bali, linamwondolea wakili hadhi ya kuwa Afisa wa Mahakama anapotekeleza wajibu wake kwa mteja wake. Kwa mfano, wakili anapoamua kufanya rejea kwenye uamuzi uliotolewa na Mahakama Kuu au Mahakama ya Rufani, anapaswa kusoma uamuzi wote na kuelewa na siyo kutumia aya moja ya uamuzi huo hivyo kuipotosha Mahakama pamoja na kwamba Mahakama nayo inalo jukumu la kuusoma ili kujiridhisha na usahihi wa hoja kwa mujibu wa uamuzi rejewa.

Aidha, sawia na haki ya kikatiba ya mdaawa kupata fursa ya kusikilizwa kwa ukamilifu kwa mujibu wa ibara ya 13(6)(a) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 (kama ilivyorekebisha) ambayo inahusisha haki ya kuwakilishwa na Wakili, Serikali ilifikisha Bungeni

mabadiliko ya sheria kupitia Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na. 3 ya mwaka 2021 iliyofanya marekebisho ya Sheria ya Mahakama za Mahakimu, Sura ya 11 kwa kurekebisha Kifungu cha 33 na kuongeza Kifungu Kidogo cha 4 baada ya kifungu kidogo cha 3 kuruhusu Wakili au Mwendesha Mashtaka kumwakilisha mteja katika Mahakama ya Mwanzo pale shauri linaposilikizwa na Hakimu Mkazi. Hili ni muhimu kwani wastani wa zaidi 70% ya mashauri yanayofunguliwa yapo Mahakama za Mwanzo.

Kukamilika kwa matakwa ya kisheria chini ya mamlaka ya Mheshimiwa Jaji Mkuu katika kutengeneza Kanuni zitakazotumika kutawawezesha Mawakili na Waendesha Mashtaka kutoa huduma za kisheria katika Mahakama za Mwanzo, hivyo kuongeza wigo wa ajira kwa Mawakili kufanya kazi za uwakili katika Mahakama hizo.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Niruhusu nitumie fursa na jukwaa hili kuwakumbusha wananchi wenzangu na hawa Mawakili wenzangu uliowakubali leo kuwa, “Rushwa ni adui wa Haki”. Yeyote awaye haruhusiwi kuomba, kutoa au kupokea

rushwa. Pamoja na kuwa ninyi leo mmekubaliwa na kupokelewa kama Mwakili wa Kujitegemea, hilo haliondoi wajibu wenu wa kushiriki kwa bidii zote katika kupambana na adui “Rushwa”. Kumbukeni kuwa, wakili yeyote ni Afisa wa Mahakama, pia, utekelezaji wa majukumu yake unafungamana na mifumo na Taasisi za Umma na Serikali kwa ujumla. Daima igeni tabia, maadili na mwenendo mwema na kamwe msiwe madalali wa rushwa kwa yeyote.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Naomba kuendelea kuwakumbusha Mwakili kuwa, masuala yote ninayosisitiza kuhusu wajibu na maadili ya wakili yanalenga kumwezesha mteja anayetafuta haki yake aipate pasipo vikwazo vinavyoweza kumfanya asipate haki yake. Ni kwa mantiki hiyo hiyo, vitendo vya ukiukaji maadili vinavyofanywa na Mwakili wa Serikali na Maafisa wa Mahakama navyo vinashughulikiwa kikamilifu na mamlaka zilizoanzishwa kupitia kifungu cha 27 cha Sheria ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Sura ya 268 na vifungu vya 36, 37, 46, 50 na 51 vya Sheria ya Uendeshaji wa Mahakama, Sura ya 237 mtawalia.

Hatua za kinidhamu dhidi ya Mwakili wa Kujitegemea zinashughulikiwa na Kamati mbalimbali kwa mujibu wa marekebisho yaliyofanywa katika Sheria ya Mwakili, Sura ya 341 kupitia Marekebisho ya Sheria Mbalimbali kifungu cha 6 cha Sheria namba 5 ya mwaka 2021.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Naomba kuwakumbusha Mwakili kuwa, silaha kubwa ya mwanasheria yeyote awaye ni kuendelea kuongeza maarifa kupitia kozi za muda mfupi, wa kati na mrefu, kusoma kwa wingi maamuzi ya Mahakama za Juu ili kupata tafsiri sahihi za sheria pamoja na kujua mabadiliko yanayojitokeza katika nyanja ya sheria. Shahada ya Sheria pekee haimfanyi mwanasheria kuwa mahiri/nguli katika tasnia ya sheria. Ni suala la kufahamu pia kuwa, kila mara sheria hutungwa au kufanyiwa marekebisho na mojawapo wa mambo ya fedheha katika sheria, ni pale Wakili, Hakimu au Jaji anapofanya rejea kwenye sheria mfu/sheria iliyokwisha kufutwa au kufanyiwa marekebisho kwa mujibu wa sheria.

Mfano, katika mikutano yake ya mwezi Februari, Septemba na Novemba, 2022, Bunge limefanya marekebisho kadhaa katika sheria

mbalimbali ikiwa ni pamoja na Sheria ya Kanuni ya Adhabu, Sura ya 16, Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura ya 20 pamoja na Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Dawa za Kulevya, Sura ya 95 kwa kutaja kwa uchache. Vilevile, katika kipindi hicho, Bunge lilitunga sheria mpya ikiwemo Sheria ya Uwekezaji Tanzania ya mwaka 2022 na Sheria ya Ulinzi wa Taarifa Binafsi ya mwaka 2022.

Wanasheria nguli mnaowajua na hata kuwasikia wamefikia viwango hivyo vya juu pale walipotambua na kukubali kuwa, kujinoa zaidi baada ya kuhitimu shahada zao halikuwa jambo la hiyari bali la muhimu na tena la lazima. Nitumie fursa hii kuwaalika mawakili/wanasheria/wananchi wote kwa ujumla kupakua sheria zinazotungwa na Bunge ambazo pamoja na kanuni zake zinapatikana katika kikoa (domain/link) oag.mis@agctz.go.tz ambamo pia mtapata Daftari la Mawakili wenzenu walioajiriwa katika sekta ya Umma.

Sambamba na upatikanaji wa sheria hizo katika kikoa rejewa, utajiri wa tafsiri ya sheria kupitia maamuzi ya Mahakama za ndani na nje ya nchi unapatikana katika Mfumo wa Mahakama ya Tanzania uitwao Tanzlii

unaopatikana katika kiko (domain/link) <https://tanzlii.org> ambao umekuwa si tu nyenzo mahsusi katika upatikanaji wa maamuzi ya Mahakama zetu za juu, bali pia, katika upatikanaji kwa wakati na kwa yeyote popote alipo ulimwenguni. Yote hayo yanapatikana katika viganja vyetu kwa kutumia simu janja, vishikwambi au tarakilishi mpakato ambapo taarifa na vitabu vinaweza kupatikana kwa nakala tete kwa msaada wa TEHAMA.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Kwa kuwa huenda yawezekana wapo baadhi ya Mawakili hawa wavya wanaapishwa wanaweza kuwa na shauku kubwa ya kuwa na fedha pamoja na mali nyingi kupitia mapato ya kazi ya uwakili kwa muda mfupi, na wengine wao kuwa mawazo ya kumiliki majumba ya thamani na magari ya kifahari kwa muda mfupi naomba nichukue fursa hii kuwadokeza kuwa, ndoto hizo lazima ziendane na nia njema ya kujipatia mali kwa njia halali na kamwe zisitatize na kuathiri wajibu walio nao kwa jamii katika tasnia ya sheria. Nitumie fursa hii kuwaasa kupitia ushauri kuntu uliotolewa zamani sana unaopatikana katika Parker's advices to the members of the Bar,

Essex Country–New Jersey Law Journal for January, 1906 cited in 40 AME, Law Rev. 283 kwamba:

“To my young friends, a word of advice; stick to the profession–seek to elevate it. Do not seek by it to make money. Doing that makes it a trade not a profession. Be fair in charges. Help the poor with advice and with professional aid. If it occurs to you, as it should to look out for old age, believing that Webster was right when he said that the fate of a lawyer was to work hard, live well and die poor, use economy and as you acquire something to lay up, buy, in some growing town or city, a building, a business one, if you can, even if it involves a mortgage for part; rent will keep down interest and pay taxes and the property one day will enrich you. You will have hard work to get well off by simply saving and the community will expect you to live comfortably. Do not speculate. Study law and history in all free time and manifest it by your action in

the courts. Do not be a politician. But always vote and do the duty of a citizen. Be no member of a party, but independent—a slave to none. Deserve honours and office. If they come, as, if you deserve them, they should, do honour them. If they do not, never mind. There is one who seethe not as man seethe, whose 'well done, good and faithful' is worth all the dignities of all the world."

Tafsiri isiyo rasmi ya nukuu hiyo ni kwamba:

"Kwenu marafiki zangu chipukizi, neno la ushauri kwenu ni kuwa; jikiteni kwenye taaluma—tafuteni kuiboresha. Msiitumie kwa ajili ya kujipatia fedha. Kwa kufanya hivyo, mtaifanya kuwa biashara badala ya taaluma. Tozeni kwa haki. Wasaidieni maskini kwa kuwashauri ipasavyo na toeni huduma ya msaada wa kisheria. Endapo itakutokea, kama inavyokuwa nyakati za uzeeni, kwa imani kwamba Webster alikuwa sahihi aliposema kwamba hatima ya mwanasheria ilikuwa kufanya kazi kwa bidii, kuishi vizuri na

kufa masikini, tumia kipato kadiri upatavyo uwekeze kwa kununua jengo au biashara katika miji au majiji yanayokua, kama ukiweza, hata kama itahitaji kuweka dhamana isiyohamishika; kodi ya pango itakuwezesha kulipa kodi za Serikali na rasilimali hiyo siku moja itakunufaisha. Utapaswa kufanya kazi kwa bidii na jamii itakutarajia kuishi vyema. Msipige upatu au kufanya ubashiri. Isome sheria na historia kila upatapo nafasi na uidhihirishe kwa vitendo mahakamani. Usiwe mwanasiasa, lakini nyakati zote piga kura na timiza wajibu wako kama raia. Usiwe mwanachama wa chama, bali mtu huru—asiye mtumwa kwa yeyote. Tunza heshima na kazi yako. Zikija, endapo unastahili, utazipata, la sivyo, usijali. Yupo aonaye tofauti na binadamu aonavyo ambaye ‘kazi njema, nzuri na ya uaminifu’ ina thamani kubwa kuliko malimwengu yote”.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Nyakati za nyuma, taaluma ya sheria pamoja na nyingine kama ualimu na utabibu zilijulikana kama taaluma za wito na si kama kazi. Ni kwa

mantiki hiyo, maandiko ya Vitabu Vitakatifu yanabainisha wazi kuwa, kazi ya kuwaamua watu kimsingi ni kazi ya Mungu mwenyewe, hivyo, waliopewa jukumu hilo wamekasimiwa tu jukumu hilo la Mungu. Kumbukeni kuwa, mchakato wa maamuzi haumtengi Wakili wa Kujitegemea kwani ushiriki wake unahusika moja kwa moja katika kufikia maamuzi ya Mahakama. Kwa kutambua hilo, kwenu mawakili wapya, nitawarejesha katika nukuu ya shauri la **J.S. Jadhav v. Mustafa Haji Mohamad Yusuf**, AIR 1993 SC 1535:1993(2) SCC 562 ambapo Mahakama ya Juu ya India iliamua kwamba:

“Advocacy is not a craft but a calling; a profession wherein devotion to duty constitutes the hallmark. Sincerity of performance and the earnestness of endeavor are the two wings that will bare aloft the advocate to the tower of success. Given these virtues other qualifications will follow of their own account. This is the reason why the legal profession is regarded as a noble one”.

Tafsiri isiyo rasmi ya nukuu hiyo ni kwamba:

“Uchechemuzi/ushawishi siyo suala la kiufundi bali wito; ni taaluma ambayo kujitoa ndicho kiini cha karama hiyo mahsusi. Unyoofu na uaminifu katika utendaji na bidii ya kutaka kufanikisha jambo ni nyenzo pacha zitakazomwezesha wakili kufikia kilele cha mafanikio. Vigezo hivi vikiwemo, sifa nyingine zitafuata mkondo. Hii ndiyo sababu taaluma ya sheria hufahamika kama taaluma adhimu”.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Kama mnavyokumbuka, kuanzia tarehe 28 hadi 30 Septemba, 2022, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kushirikiana na Wizara ya Katiba na Sheria iliandaa Mkutano wa Chama cha Mawakili wa Serikali kilichozinduliwa na Mhe. Samia Suluhu Hassan–Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika siku ya kilele cha Mkutano huo, yaani, tarehe 29 Septemba, 2022. Katika hotuba yake, Mhe. Samia Suluhu Hassan alisema kuwa, Mawakili wa Serikali ni jeshi la kulinda uchumi kwa

kalamu kupitia matumizi sahihi ya sheria. Kauli hiyo ya Mhe. Rais inawahusu wanasheria wote popote walipo wakiwemo Mawakili wa Kujitegemea waliopokelewa leo.

Tunamshukuru sana Mheshimiwa Rais kuridhia na kutoa maelekezo yatakayokiwezesha chama hicho na Chama cha Mawakili wa Kujitegemea Tanzania Bara ambacho leo kimefikisha idadi ya wanachama 11,442 na vyama vingine vya kitaaluma kufanya kazi pamoja na kutatua changamoto zilizopo. Naelewa uongozi wa muda wa chama hiki umeshaanza kukutana na wadau wake muhimu na wakati wowote watakutana na TLS ili kuweka mikakati na mifumo ya pamoja itakayowawezesha Mawakili nchini kuendelea kuboresha utendaji kazi katika maeneo yao ili kutoa huduma bora kwa wateja wao na umma kwa ujumla.

Aidha, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali inatambua mchango mkubwa unaotolewa na Shule ya Sheria Tanzania Bara (LST) na Chama cha Mawakili wa Kujitegemea Tanzania Bara (TLS) kwa kuiwezesha Mihimili ya Mahakama na Serikali kupata waajiriwa bora. Kuthibitisha hili kwa mfano, 86% ya waheshimiwa Mahakimu wapya 71 walioajiriwa katika

Mhimili wa Mahakama mnamo tarehe 18 Februari, 2021 walikuwa wakifanya kazi kama Mawakili wa Kujitegemea. Aidha, Mawakili wa Serikali wapatao 37 kati ya 46 ambao ni sawa na 80% ya Mawakili wa Serikali walioajiriwa katika Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa mwaka huu wa 2022 walikuwa wakifanya kazi kama Mawakili wa Kujitegemea. Baada ya kusema haya, naamini Mawakili wapya watafanya kazi kwa bidii na uadilifu mkubwa na sitashangaa kuona baadhi yao siku zijazo wakiajiriwa na kuteuliwa kulitumikia Taifa katika maeneo mtambuka.

Mheshimiwa Jaji Mkuu;

Kwa kuhitimisha, nichukue fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwa kupata nafasi ya kutoa salamu za pongezi na kuzungumza machache kwa Mawakili ambao wamekubaliwa na kupokelewa leo hii. Aidha, kwa kuwa tunaelekea katika likizo ya Mahakama, sikukuu za Noeli na Mwaka Mpya, nichukue nafasi hii kuwatakia heri ya Noeli na Mwaka Mpya 2023 na ukawe wenye kheri, fanaka na siha njema. Nawashukuru kwa kunisikiliza.

Jaji Dkt. Eliezer Mbuki Feleshi (Mb.),
MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI
2 Desemba, 2022

HOTUBA YA MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI